

Budaörsi
Latinovits Színház

Harold Pinter:
Hazatérés

Háttéranyag és tanítási segédlet pedagógusoknak

Készítette: Gyeskó Ágnes

Kedves Tanárnő és Tanár Úr!

Magyartanárként és osztályfőnökként is tudom, és aki próbálta, mind tudja, mekkora fáradság egy színházlátogatást megszervezni és előkészíteni. Ki kell választani a korosztálynak megfelelő darabot és előadást, esetleg előre meg is kell nézni, hogy megfelelő-e a színvonala a produkciónak. Gondolkodni kell azon is, beilleszthető-e és hogyan a tananyagunkba, akár az irodalom, akár pl. az emberismeret és etika tananyagba, vagy akár az osztály közösséggé formálódásának folyamatába. Meg kell rendelni a jegyeket, a jegyek árát össze kell szedni, persze, el is kell menni a jegyekért, a szülőkkel egyeztetni, az utazást megszervezni, különösen akkor bonyolult ez a feladat, ha másik településre kell elmennünk. Ha későn érünk haza, egyeztetni a többi kollégával, hogy ne feleltessék a tanulókat és még más, itt fel nem sorolt teendők. Így nem meglepő, ha arra már kevés idő és energia jut, hogy előkészítsük az élményt, és hogy a látottakat feldolgozni segítő órákat találjunk ki. Előadásainkhoz ezért készítünk olyan segédanyagokat, amelyek megkönnyítik azoknak a pedagógusoknak a munkáját, akik diákjaikkal ellátogatnak hozzánk.

Reméljük, hogy hasznosnak találják ezt a kezdeményezést, és szeretnénk, ha visszajelzéseket kaphatnánk Önöktől, hogyan váltak be a segédanyagok, sikerült-e az órákon kipróbálni, segítették-e a feldolgozást.

A Hazatérés az iskolai tananyagban

Az irodalom tananyagba illesztve a darabot és az előadást is a középiskola utolsó 3 évében lehet tanítani, akkortól van esély rá, hogy a diákok megértik és élvezik. Különösen ajánlott az utolsó évben a modernség és az utómodernség irodalmának tanításakor, az abszurd drámával való megismerkedéskor. Össze lehet hasonlítani egyrészt pl. Gorkij más részről Beckett világával Pinterét.

Mind a régi NAT 10-es dráma tantárgyának keretében, mind az új NAT 9-10. osztályos tánc és dráma anyagába illesztve sok lehetőséget ad az előadás a nem realiztikus színházi nyelv, előadásmód megértésére.

A nyelvi pragmatika tanításakor mindenféle kommunikációs gyakorlat megvalósítására alkalmasak a mű dialógusai (erre az alábbiakban példát is adok).

Az etika tananyagban a társas kapcsolatok és a családi viszonyok megbeszéléséhez nagyon jó segítség: sok kényes témát felvet, kiélezett helyzeteivel vitát provokálhat.

Természetesen osztályfőnöki órára is ajánlom főként az emberi kapcsolatokban rejlő hatalmi viszonyok és játszmák feltárásához segítségképpen.

Harold Pinter világa

A Nobel díjas szerzőt a beckett-i abszurd dráma angol folytatójának tartják. Darabjai azonban másként abszurdak, mint ahogy azt megszoktuk. Nem allegorikusak a figurák, nem átlátszóan parabolisztikus a történet, nincs szó antidrámáról: van akció is, dikció is a színpadon, és „emberi” helyzetekben, „emberi” térben, „emberi” nyelven kommunikálnak a valódinak tűnő szereplők: a Hazatérésben egy család tagjai. Mégsem azonosítható pontosan a cselekmény (a történet igen) abban az értelemben, hogy voltaképpen mi is zajlik a családtagok között, ki mire törekszik, mit akar elérni. A mondatok értelmesek, a párbeszédnek szólnak valamiről. A felszín alatt azonban valami egészen más zajlik, mint ami a szövegben konkrétan benne van. Az abszurd drámára (is) jellemző szorongást és bizonytalanságélményt főképpen ez váltja ki a befogadóban. A szereplők létezésétlensége, vagy inkább talán inkoherenciája, archetipikussága a jelenetek egymásutánjában, a kontextuális jelentésben, a csöndekben rajzolódik ki.

Ezért nagyon becsapós dolog Pinter darabot olvasni és nézni, mert azt az illúziót kelti a szerző, hogy realiztikusak a szereplők, a helyzetek, a problémák, és ez a kulcsa a befogadásnak: vagyis mintha bármelyikünk életéről szólna konkrétan. De a darab ellenáll a realista interpretációknak és olvasatoknak. Olyan fura fordulatokat vesznek a párbeszédnek és a cselekmény is, amit realista keretek között nem lehet megérteni. Másfajta színészi játékkal és rendezéssel, másfajta megértéssel lehet csak közelíteni.

Persze mindannyiunk életéről szól ez a mű, de sokkal általánosabban: az egymás fölötti uralomról, családon belüli hatalmi játszmákról, agresszióról, apa- és anyakomplexusról, testvérféltékenységről, férfi és nő párharcáról, társadalmi és kulturális csapdákról, arról,

hogy bizonyos rossz körökből az életünkben nem lehet kitörni és újratermeljük szüleink modelljeit, problémáit. De ezeket a darab a legkevésbé sem fogalmazza meg, a szövegben nem hangzanak el erről szóló kijelentések. Tehát nagyon kell figyelni magukra a játzsmákra, amik a szöveg alatt áramlanak; résen kell lenni.

Nehéz jól látni és érteni Pintert a Magyarországon megszokott játékmód és darabértelmezések felől. Ezért az előadást feldolgozó, segítő feladatok főként ehhez adnak kulcsot.

Ráhangelő óra a Latinovits Színház Hazatérés c. előadására

Dolgozzanak csoportokban a tanulók! 2 diák játssza a 2 szerepet, a többiek rendezik őket. Beszéljék meg előre a jelenet lényegét, a viszonyokat. Mutassák be egymásnak az elkészült kis párbeszédeket! A többi csoport találja ki, milyen kapcsolat volt megadva a testvérek között! (Legfeljebb 5 fős csoportok legyenek, hogy tényleg mindenki dolgozzon.) A tanár differenciáltan is kiadhatja a feladatot az A-D csoportoknak bizonyos szociális kompetenciák fejlesztéséhez. Ha túl sok a diák, akkor lehet 2 A, 2 B stb. csoport.

1. feladat

Válasszatok 2 szereplőt magatok közül, és csináljátok meg a jelenetet a megadott előírásoknak megfelelően, utána adjátok is elő a többieknek! Ne legyen hosszabb az előadás 2 percnél!

A 2 testvér neve: Teddy és Lenny (angolok)

Alaphelyzet: Teddy 6 évvel ezelőtt elment a szülői házból Amerikába, azóta nem találkoztak a testvérek. Teddy most hazatér, először találkoznak Lennyvel hajnalban a nappali szobában. Szabadon beszélgethetnek, bármit mondhatnak egymásnak, csak néhány kötelező mondat legyen benne a párbeszédükben.

Megadott kötelező mondatok, amiknek el kell hangozniuk (de nem muszáj éppen ebben a sorrendben, és a jeleneten belül bárhol lehetnek):

- Én...Én ébresztettelek föl?
- Nem. Korán lefeküdtem. Nem bírok aludni. Folyton felébredek.

- Hát...hazajöttem pár napra.
- Haza? Ne mondd.

- Nekem egész jól megy.
- Tényleg? Nahát.

A csoport: Teddy és Lenny nagyon jó testvérek, szeretik egymást, alig várták, hogy találkozzanak, hiányoztak a másiktól.

B csoport: Teddy és Lenny haragban váltak el, rendkívül ellenségesek egymással, nem is leveleztek, sehogy sem tartották a kapcsolatot a 6 év alatt. Kerülgetik egymást, utálják az egész helyzetet.

C csoport: Teddy szívélyes, nagyon várta a találkozást, Lenny távolságtartó, rideg, irigy a testvéreire, nem örül a viszontlátásnak.

D csoport: Lenny nagyon örül, hogy a testvére hazajött végre, szeretne vele beszélgetni, kérdegetni őt és mesélni magáról, Teddy azonban bezárul, nem tud feloldódni, kínosan érzi magát, feszeng, nem szeretetteljes.

2. feladat

Találjatok ki, és írjatok le még néhány ilyen alapviszonylatot, ami a testvérek között lehetséges lenne egy ilyen „hazatérős” helyzetben az előző feladatban megadottak mintájára!

3. feladat

Olvassátok el a drámából ezt a hazatérős jelenetet! Mi a benyomásotok? Fogalmazzátok meg, milyen furcsaságok vannak ebben a párbeszédben! Fogalmazzátok meg néhány mondatban Teddy és Lenny kapcsolatát ennek a jelenetnek az alapján! Készüljete fel egyénileg a belső hangok technikájára!

Ennek lényege, hogy 2 diák olvassa lassan, a megfogalmazott kapcsolatot bemutatva, annak megfelelően a szöveget, és a többiek köröttük félkörben állnak. Aki szeretné „kihangosítani”, hogy mit gondol vagy érez egy-egy mondatnál a szereplő, az annak vállára teszi a kezét. Ekkor a szereplő elhallgat, és az őt megállító elmondja egyes szám első személyben, hogy mit gondol ill. mit érez az a szereplő abban a pillanatban. Egy helyen többen is megnyilvánulhatnak. Ezután folytatódik a dialógus. Akár minden mondatnál is megállítható a jelenet, ez csak rajtatok múlik.

Játsszátok el belső hangok technikával a jelenetet!

TEDDY az ablakhoz lép. Bal hátulról LENNY lép a szobába. Megáll. Pizsamában van és háziköntösben. Nézi TEDDY-t. TEDDY megfordul, észreveszi LENNY-t. Csönd.

TEDDY Szia, Lenny.

LENNY Szia, Teddy.

Szünet.

TEDDY Nem is hallottam, hogy lejöttél a lépcsőn.

LENNY Nem is jöttem.

Szünet.

Most lent alszom. Szomszéd szoba. Afféle dolgozószoba, műhely és hálósoba egyben, ilyesmi.

TEDDY Aha. Én... én ébresztettelek föl?

LENNY Nem. Korán feküdtem le. Tudod, milyen. Nem bírok aludni. Folyton felébredek.

Szünet.

TEDDY Hogy vagy?

LENNY Hát, kicsit nyugtalanul alszom valahogy. Legalábbis ma éjjel.

TEDDY Rosszat álmodtál?

LENNY Nem, tulajdonképpen nem is álmodok. Vagyis nem kifejezetten egy álom. Egyszerűen valamitől örökké felriadok. Van ez a tikk-takk.

TEDDY Tikk-takk?

LENNY Igen.

TEDDY Milyen tikk-takk?

LENNY Fogalmam sincs.

Szünet.

TEDDY Van óra a szobádban?

LENNY Van.

TEDDY Lehet, hogy az óra.

LENNY Lehet, nincs kizárva.

Szünet.

Ha az óra, valamit csinálni kell vele. Bebugyolálni, vagy nem tudom.

Szünet.

TEDDY Hát... hazajöttem pár napra.

LENNY Haza? Ne mondd.

Szünet.

TEDDY Hogy van az öreg?

LENNY Él és virul.

Szünet.

TEDDY Nekem egész jól megy.

LENNY Tényleg? Nahát.

Szünet.

Akkor itt alszol?

TEDDY Igen.

LENNY Alhatsz a szobádban.

TEDDY Voltam már fönt.

LENNY Ott például alhatsz. *Ásít.* Na, jól van.

TEDDY Le is fekszem.

LENNY Igen?

TEDDY Alszom egy keveset.

LENNY Azt hiszem, én is visszafekszem.

TEDDY megfogja a bőröndöket.

Segítek.

TEDDY Kösz, nem nehéz.

TEDDY kimegy az előszobába a bőröndökkel.

LENNY lekapcsolja a lámpát a szobában.

Az előszobalámpa égve marad.

LENNY TEDDY után megy az előszobába.

LENNY Nincs szükséged valamire?

TEDDY Hmmm?

LENNY Éjjelre, akármí? Egy pohár víz, vagy nem tudom?

TEDDY Lapedő nincs valahol?

LENNY A szobádban. A szekrényben.

TEDDY Remek.

LENNY Néha alszanak ott barátaim, a szobádban, ha éppen a világnak ebbe a csücskébe tévednek.

LENNY leoltja az előszobai villanyt, felkapcsolja az emeletit. TEDDY megindul fel a lépcsőn.

TEDDY Találkozunk a reggelinél.

LENNY Az-az. Na szia.

TEDDY felmegy a lépcsőn.

LENNY kimegy balra.

Csend.

4. feladat

Egy másik jelenet a darabból: Max, az apa és Lenny, a középső fia veszekedése.

Beszélgétek meg csoportokban a szöveget, és az 1. és 2. feladatban megfogalmazott viszonyok mintájára találjátok ki a szöveg alapján, hogy szerintetek milyen kapcsolat van apa és fia között! Ki hogyan mondja a maga mondatait? Az értelmezéseketnek megfelelően 2 diák olvassa föl a többieknek a szöveget (tképp játssza el a jelenetet)! A többi csoport próbálja meg kitalálni, milyen viszonyt feltételeztek a szereplők között a játszóknak.

LENNY Akartam kérdezni valamit. Ez a legutóbbi vacsorád, tudod, ezt hogy hívják? Mi a neve teszerinted?

Szünet.

Vennék a helyedben egy kutyát. Kutyáknak főzöl úgyis. Hát nem? Tényleg úgy csinálsz, mintha kutyáknak főznél.

MAX Ha nem felel meg, mehetsz innét.

LENNY Megyek is. Bekapok egy normális vacsorát valahol.

MAX Akkor takarodjál! Mire vársz!

LENNY nézi.

LENNY Hogy mondtad?

MAX Isten hírével, úgy mondtam.

LENNY Na mert... te előbb mész innen, ha ilyen hangot ütsz meg.

MAX Én megyek, te kis pöcs?

Felkapja a botját.

LENNY Jaj, Apa, csak a bottal ne, kérlek. Légyszi... Csak a botot ne, Apuci... Könyörgök. Nem én voltam a hibás, hanem a többiek. Én nem csináltam semmi rosszat, Apa, de tényleg. Csak ne verj meg a bottal, Apa.

Csend. MAX összegörnyedve ül. LENNY olvassa az újságot.

5. feladat

A dráma egészében (2 felvonás, A/4-es méretben 70 oldalon) szerzői utasításként (dőlt betűvel) a párbeszédeken belül két megszólalás között összesen 219 db *szünet* és 18 db *csönd* van jelezve. Összesen tehát 237 olyan állapot a színpadon, amikor ott vannak a szereplők, de nem szólalnak meg. Véleményetek szerint mit sejtet ez a fajta szövegalkotás?

Lehetséges megoldások:

3. Jó volna, ha kiderülne a diákoknak, hogy ez igen furcsa párbeszéd, nem nagyon illik a helyzethez. Mindenképpen feszültséggel teli viszonyt mutat. Ha nem rezdülnek rá, akkor célzott kérdésekkel lehet ráirányítani a figyelmüket erre. Talán picit képtelen, abszurd ez a dialógus, így akkor sem beszél 6 év után 2 testvér egymással, ha fura a viszonyuk.

Pontosabban nem így beszél.

4. Többféleképpen lehet értelmezni, de kézenfekvő, hogy az agresszor apa erőfölényét fogják érzékelni Lenny könyörgése miatt. Érdeemes visszatérni erre az előadás után, amelyben Lenny ironikusan mondja el a könyörgést, mintegy önnön kisgyermekkorai emlékeit idézve egy már erejét vesztő apának.

5. A szünetekben, csöndekben, minthogy nincs dikció, nyilván valamiféle akciónak kell lenni. Nagy interpretációs szabadságot biztosít az író a színpadra állítóknak, hogy ezeket mivel töltik ki. Másrészt a csönd származhat elhallgatásból, kihagyásból, lehet elliptikus szerepe, ami mindig feszültséget teremt, és befogadói aktivitást kíván.

Értelmező óra a Latinovits Színház Hazatérés c. előadásához

1. feladat: Első benyomások

Gyűjtsd össze (egyéni munka) az összes nyugtalanító és/vagy érthetetlen dolgot (tetteket, döntéseket, mondatokat, bármit, amit láttál) az előadásból! Fogalmazz meg kérdéseket, ill. fejezd be a nyitott mondatokat! Legalább 3 dolgot írtok mindegyikhez!

Az órán elolvasott két részlet és a cím alapján a várakozásom teljesen más volt a darabban kapcsolatban, mert..... (Ha nem volt más, akkor ez kihagyható.)

Számomra érthetetlen volt az, hogy

Idegesítőnek/zavarónak tartottam azt, hogy

Nagyon tetszett az, hogy

Csoportokban beszéljétek meg a problémás dolgokat! Ezután számozzátok meg a csoporttagokat, és alkossanak új csoportot az egyesek, a kettesek stb. Ebben a felállásban is beszéljétek meg tapasztalataitokat! Ha maradt valakiben megválaszolendő kérdés, az írja fel a táblára!

2. feladat: Mi az igazság ebben a családban?

A moly.hu oldalon megjelent egyik olvasói vélemény így szól:

„Hazatérés: a négy férfiből álló diszfunkcionális családi házba hazaérkezik a legidősebb fiú feleségével, azonban nemsokára bonyodalmak születnek. Először nem értettem, Ruth miért viselkedik úgy, mint egy mizogün (nőgyűlölő) előítéletekkel megtöltött báb, de a végére rájöttem, ahogy arra is, hogy *semmi sem biztos, hogy úgy van, ahogy azt a szereplők állítják*. Visszamenőleg már nem is olyan rossz a darab.”

Olvassátok el az apa, Max megszólalásait!

- Keressetek példákat az olvasó dőlt betűvel szedett véleményének alátámasztására! Mikor mond Max igazat a családjával kapcsolatban és mikor hazudik? Lehet-e minden igaz egyszerre, amit mond? Ha nem, miért zárják ki egymást az állításai? Ha igen, akkor milyen szempontból?
- Lukács Andor alakítása melyik álláspontot támasztja alá inkább?
- Hogyan változik a néző megítélése vele és a családi életükkel kapcsolatban a mű során?
- Miféle ez a család? Mi benne Max szerepe? Milyen ember Max?

1. szöveg:

MAX Találtam egy hirdetést, flanel-mellények. Majdnem ingyen. Hadtáp fölőslég. Kéne nekem néhány darab.

Szünet.

Bagód van? Egy szál?

Szünet.

Kérdem, tudsz adni egy cigarettát?

Szünet.

Nekem csak ezek a nyomorodottak jutnak.

Gyűrött cigarettát halász ki a zsebéből.

Öregszem, a nyavalya törje ki.

Rágyújt.

Azt hiszed, én nem voltam vagány gyerek? Kicsináltalak volna fél kézzel. És még mindig erős vagyok. Csak kérdezd meg Sam bátyádat, hogy ki voltam én. De különben meg kenyérrre lehetett kenni engem. Olyan jó szívem volt.

Szünet.

Volt az a cimborám, a MacGregor. De énnekem csak Mac. Emlékszel Macre.

Szünet.

Nahát... Minálunk jobban nem rettegtek senkitől a West Enden. Mondom. Mai napig megmutatom a forradásokat. Valahova bemegyünk, hát pattan is talpra az egész kóceráj, hogy utat adjon. Olyan csendet te nem hallottál életedben. Na hát persze böhöm egy gyerek volt, vagy két méter. Az egész családja neki, csupa MacGregor, mert Aberdeenből jöttek egyenest... De egyedül őt hívták úgy, hogy Mac.

Szünet.

Imádta az anyádat ez a Mac. Imádta. Mindig volt egy kedves szava hozzá.

Szünet.

Na hát persze nem volt ő olyan rossz asszony. Habár mondjuk a gyomrom fölfordult, ahányszor csak abba az okádék pofájába néztem, de azért ki lehetett bírni a banyát. Végül is legszebb éveimet nekiadtam, hogy a fene ott egye meg.

LENNY Dugulj már el, vén hülye, nem bírok olvasni.

MAX Letöröm a derekadat, figyelsz ide? Hogy beszélsz te velem? Egyszer s mindenkorra!...

A saját szerencsétlen balfasz apáddal így beszélni!

LENNY Az a baj veled, hogy örülsz megfele.

Szünet.

2. szöveg:

MAX Egész álló éjjel egy mocskos ribanc dorbézolt a házamban. Egy vérbajos repedtsarkú ribanc az én házamban.

TEDDY Apa! Azt se tudod, mit beszélsz!

MAX Nem látom a bitangot hat éve, erre bemasírozik egy árva szó nélkül, a nyakában meg egy csatorna mellől felkapart riherongy, akivel van pofája az én házamban összeállni!

TEDDY Ó a feleségem! Házások vagyunk!

Szünet.

MAX Még kurva ide be nem tette a lábát. Soha, mióta anyád meghalt. Becsületszavamra mondom. *(JOEY-hoz)* Vagy te talán hoztál ide kurvát? Vagy Lenny talán hozott ide kurvát? Ez csak beállít

Amerikából, és hozza magával az ágymelegítőt. Hozza magával a küblijét. *(TEDDY-hez)* Vidd innen azt a leprást. Ne is lássam.

TEDDY Ó a feleségem.

MAX *(JOEY-hoz)* Hajítsd ki őket.

3. szöveg:

MAX Hát, régen nem volt ilyen szépen együtt a család, mi? Bárcsak anyátok is itt lehetne. Mit gondolsz, Sam? Mit szólna Jessie, ha élne? Üldögné itt a három fiával. Három komoly felnőtt emberrel. És a búbjos menyével. Csak az a kár, hogy az unokái messzi vannak. Hogy dédelgetné őket, hogy tutujgatná őket, ugye, Sam? Körberajonganá őket, játszana velük, mesét mondana, megcsiklandozná őket – én mondom neked, hisztérikusan boldog lenne. *(RUTH-hoz)* Na hát persze a fiait is ő tanította mindenre. Ő oktatta őket az erkölcsre. Ahogy mondom. Az erkölcsi felfogás, ami szerint élnek – az utolsó betűig az anyjuk tanítása. És micsoda szíve volt amellet. Micsoda szíve. Ugye, Sam? De minek kerülgessük a forró kását. Az az asszony volt a család gerincoszlopa. Nekem ott volt a bolt napi huszonnégy órában, az egész országot beutaztam húsért, én a kinti életben törtem utat magamnak, de itthon az én asszonyom kormányzott vasakarattal, és arany szívvvel, és plusz nagyon is okosan. Jól mondom, Sam?

Szünet.

Nagyon is okosan.

Szünet.

Na, hát persze én is nagylelkűen bántam ővele. Az a kis pénz, az mindig megvolt itthon. Emlékszem, egyik évben folytak a tárgyalások valamelyik komoly hentesszövetséggel, amelyiknek külföldi kapcsolatai voltak. Úgy állt, hogy én is belépek hozzájuk. Emlékszem, mikor hazajöttem, tartottam a számat. Először megfürdettem Lennyt, azután pedig megfürdettem Teddyt, azután pedig még megfürdettem Joey-t. Micsoda mókákat rendeztünk a kádban, mi, fiúk? Aztán lejttem, föltettem Jessie lábait egy puffra – hol az a puff, nem láttam évek óta – és így akkor fönt volt neki a lába a puffon, és mondom neki, Jessie, úgy néz ki, révbe evezünk, kapsz is tőlem pár ajándékot, veszek neked egy ruhát, halványkék selyemből, végig gyöngyberakással, és hétköznapra meg lila virágos taftnadrágot. Ezt mondtam, és megkínáltam egy korty cherry brandyvel. Emlékszem, a fiúk lejttek pizsamában, rózsaszínű volt a pofijuk, a hajuk szinte fénylett, ez még azelőtt volt, hogy borotválkozni kezdtek volna, és odatérdeltek a lábunkhoz, a Jessie lábához meg az én lábamhoz. Mintha csak karácsony lett volna.

Szünet.

RUTH És mi lett a hentesszövetséggel?

MAX A szövetség? Az egy bűdös galéri volt.

4.szöveg:

MAX (Samhez) Az epét konkrétan fölkararod bennem. Az epét – érted? (RUTH-hoz) Egész életemben hentes voltam, kezemben a bárd, előttem a húsvágó deszka, ez a kettő, a bárd meg a deszka! Hogy luxuséletet teremtsék a családnak. Két családnak! Az anyám fekvőbeteg volt, a testvéreim meg kriplik egytől egyig. Nekem kellett megkeresni a pénzt a legjobb pszichiáterekre. Könyveket kellett olvasnom! Ki kellett tanulnom a betegséget, hogy ha hirtelen baj van, tudjam, mi a teendő. Ott egy kripli család, három mihaszna kölyök, egy ordas kurva feleség – csak nehogy a vajúdással jöjjön most nekem – így megszenvedtem én az egészséget, még ma is azt nyögöm – ha egy kicsit köhögök, a hátam mindjárt majdnem beszakad – és akkor ez a tohonya disznó öcsém nem hajlandó időre munkába menni. A világ legjobb sofőre. Egész életében csak ücsörög a volánnál, és elsőbbséget ad. Ez munka? Ez húzogatja a sebváltót, és azt hiszi, rejszol!

Lehetséges megoldások:

Max inkább tűnik hatalmaskodó családfőnek, aki valószínűleg verte a fiait (a Lennyvel és a Sammel való jelenetekből derül ki), ugyanakkor érzelmileg kiszolgáltatott volt a feleségének. Meg lehet élni egyszerre azt, hogy a felesége áldott jó asszony, és egy szajha. Lehet úgyis eltartani egy családot, hogy közben erőszakos, agresszív az eltartó. Mindez Max belső, szubjektív valósága, olyan ambivalencia, amiről sosem derülhet ki utólag, hogy mi is volt ebből az objektív valóság, sőt, a dráma egészének értelme talán éppen az, hogy nincs egyetlen igaz narratíva: ahány ember, annyiféle igazság, sőt, ahányszor elmeséli ugyanaz az ember, az ő számára is annyiféle az igazság. Lukáts Andor alakítása megmutatja ezt a belső ambivalenciát. Mindegyik, egymásnak ellentmondó verziót egyforma hitelességgel mondja el, megélt igazságként. Lehet persze az is, hogy a pozitív emlékek csupán vágyképek, a múlt megszépített verziói, és Max már szenilis. Erre utalnak a fiai többször. A néző össze van zavarodva, nehezen igazodik el. Ahelyett, hogy a darab vége felé egyre világosabbak lennének a viszonyok, az érdekek és a szereplők értékrendje (amit általában figyelünk egy drámában), egyre kevésbé világos mindez.

3. feladat: Csöndek, szünetek, ki nem mondott mondatok

A) Olvassátok el Sam és Teddy párbeszédét!

Este.

TEDDY ül, kabátban, mellette a bőröndök és SAM.

Szünet.

SAM Emlékszel te MacGregorra, Teddy?

TEDDY Macre?

SAM Ja.

TEDDY Hogyne.

SAM És? Kedvelted?

TEDDY Igen. Szerettem. Miért?

Szünet.

SAM Te voltál a kedvencem a kölykök közül. Mindig is te voltál.

Szünet.

SAM Amikor írtál nekem Amerikából, el is érzékenyültem. Ugye apádnak írtál időnként, de viszont nekem soha nem írtál. De amikor megkaptam a leveledet... akkor el is érzékenyültem. Neki nem szóltam. Sose szóltam, hogy írtál.

Szünet.

(suttog) Teddy, elmondhatok neked valamit? Anyádnak is te voltál a kedvence.

Mondta nekem. Ez így van. Mindig te voltál... a legdrágább neki a világon.

Szünet.

Nem maradsz még egy-két hetet? Beszélgetnénk még. Jókat nevetnénk.

- a) Mi zajlik a párbeszéd közben éppen a főnti szobában? Mire vár Teddy?
- b) A később elhangzó információk ismeretében mi az, amit Sam el akar mondani Teddynek, de mégsem teszi? Írd meg Sam ki nem mondott, a család múltjával, saját magával, a saját érzéseivel, a családdal kapcsolatos gondolatait! Minden egyes *szünet* jelzésre jusson legalább egy, de a mondatai közé is képzelhetsz újakat!
- c) Írd meg, mit gondolhat magában ebben a helyzetben Teddy!

Lehetséges megoldások:

A főnti szobában Joey és Ruth épp lefekszenek egymással feltehetőleg, bár ezt a néző nem tudja, Teddy viszont igen (vagy mégsem?), Teddy Ruthot várja, ezek szerint van még esély arra, hogy hazamenjen vele. Teddy talán ezeket az esélyeket latolgatja. Sam el akarja mondani Teddynek, hogy az ő apja valószínűleg nem Max, hanem MacGregor, és talán meg akarja győzni, hogy maradjon velük otthon.

B) Ki lehet Ruth? Olvassátok el Ruth különböző megszólalásait, ill. idézzétek föl az előadás jeleneteit!

- a) Mi zajlik az 1. és a 2. szöveg jelenetében?
- b) Milyen kép alakul ki Ruthról ezekben ahhoz képest, amikor megérkezik a lakásba?
- c) A 3. szövegben miről tárgyalnak, miről állapotodnak meg? Hogyan illik egymáshoz Ruth beszédstílusa, szóhasználata és az elképzelés, amiről beszélnek?
- d) Miért marad Ruth? Miért megy el Teddy?

1. szöveg:

RUTH Ha elragadja a poharamat, én elragadom magát.

Szünet.

LENNY Lehetne, hogy én elragadom a poharat, de maga nem ragad el engem?

RUTH Mit szólna, ha csak én ragadnám el magát?

Szünet.

LENNY Maga viccel.

Szünet.

Maga egy másik férfiba szerelmes. Magának titkos afférja van egy másik férfival. A férfi családja soha nem is hallott róla. Aztán beállít minden figyelmeztetés nélkül, és rögtön nekiáll bajt keverni.

RUTH felemeli a poharat és LENNY felé nyújtja.

RUTH Igyon egy kortyot. Tessék. Az én poharamból.

LENNY nem mozdul.

Üljön az ölembe. Igyon egy hosszú, hűsítő kortyot.

Megpaskolja a combját. Szünet.

Feláll, pohárral a kézben LENNY-hez lép.

Hajtsa hátra a fejét, és nyissa ki a száját.

LENNY Vigye innen azt a poharat.

RUTH Feküdjön a földre. Na mi lesz? Ledöntöm a torkán.

LENNY Ez most mit jelent, ez valami ajánlat?

RUTH röviden felkacag, kiissza a vizet.

RUTH Nagyon szomjas voltam.

RUTH rámosolyog LENNY-re, leteszi a poharat az asztalra, kimegy az előszobába, fel a lépcsőn.

LENNY a lépcső aljáig követi, utánakiabál.

LENNY Ez meg mi volt? Valami ajánlat?

2. szöveg:

RUTH Nem... nem lehet kapni.

Szünet.

Mielőtt kimentem, fotómodell voltam.

LENNY Kalap?

Szünet.

RUTH Nem... egészalakos. Fotómodell voltam. Fényképezték... a testem.

LENNY Stúdiómunka?

RUTH Még mielőtt szültem volna... a gyerekek előtt.

Szünet.

Nem mindig stúdióban.

3. szöveg:

RUTH Az alapítási költségeket egyszerű tőkebefektetésként kell kezelniük.

Szünet.

LENNY Értem. Rendben.

RUTH A ruhatáramat, gondolom, biztosítják.

LENNY Biztosítjuk, amire csak szüksége van.

RUTH Rengeteg mindenre van szükségem. Különben hiányérzetem volna.

LENNY Mindene meglesz.

RUTH Legelőször is átadnék egy listát mindarról, amire szükségem van, és ezt az aláírásával hitelesítené, tanúk jelenlétében.

LENNY Magától értetődik.

RUTH A megállapodás minden vonatkozását és a munkavállalás feltételeit illetően kölcsönös megegyezésre kell jutnunk a végleges szerződés elkészülte előtt.

LENNY Természetesen.

Szünet.

RUTH Úgy érzem, keresztülvihető elképzelést vázoltunk fel.

Lehetséges megoldások:

Ruthot a megérkezéskor szenttelen nőnek látjuk, Lennyvel való jelenete szexuálisan túlfűtött, és főként arról szól, ki uralkodik a másikon. Olyasmit árul el magáról, ami miatt Lenny aztán táncba meri hívni, és meg is csókolja. A 2. szöveg jelenetében olyasmi derül ki Ruth múltjáról, ami szintén lehetőséget ad arra, hogy ne tisztességes családayaként kezeljék. A megbeszélés arról szól, hogy futtatni fogják Ruthot prostituáltként. Szabályos üzleti tárgyalást folytatnak ennek megfelelő szóhasználattal.

Ruth, mint a darab minden figurája archetipikus. Megjeleníti a nő 2 szélsőséges társadalmi szerepét, lehetőségét: családanya/feleség versus szajha. Érdekes az, hogy semmi nincs egyértelműsítve.

4. feladat: Mit látunk?

A dráma elején található a díszletre, színpadképre vonatkozó rendezői (szerzői) utasítás a következő:

NYÁR

Régi ház Észak-Londonban. Hatalmas szoba, a színpad egész szélességében. A hátsó falat, amelyen ajtó is volt, eltávolították: mindössze egy szögletes boltív maradt a helyén. Mögötte az előszoba, a lépcsővel, mely balra hátul vezet fel az emeletre (jól látható). A bejárati ajtó jobbra hátul. Állófogas, falifogasok, stb. A szobában: ablak jobbra. Kisasztalok, székek. Két jókora fotel. Nagy kanapé balra. A jobb oldali falnál óriási kredenc, a felső részén tükör. Balra hátul lemezjátszós rádió.

- Idézzétek föl az előadás színpadképét, díszletelemeit! T-táblázatban hasonlítsátok össze az olvasott és a látott színpadot!
- Véleményetek szerint mi a jelentése az előadás által bemutatott térnek? Miért tért el a rendező és a díszlettervező a szerző szándékától?
- Milyen jellegzetes tárgyak kaptak szerepet még a színpadon? Milyen metaforikus jelentésük van ezeknek?

- d) Milyen teststilizációs jegyek (hajviselet, ruha, egyéb kellékek), mozdulatok és mozgás jellemzik az egyes szereplőket? Hogyan változnak ezek esetleg az előadás során?
- e) Mindezen eszközök miféle jelentést bontanak ki, hogyan függenek össze a drámában felvetődő problémákkal?
- f) Értelmezzétek az alább olvasható olvasói véleményt a moly.hu oldalról:

„Pinter darabjainak lényege igazából nagyon egyszerű, ahogy ő maga is megfogalmazta egyszer: vegyünk egy embert egy szobában. Előbb, vagy utóbb látogatója érkezik, akinek valamilyen szándéka van – ez pedig, bármilyen állapotban is volt az ember, megváltoztatja azt. Ha senki nem lép be, attól még az ember várja a látogatót, akinek a hiányától rájön valamire vagy megrémül. Ehhez pedig hozzátenném a saját elméletemet: Pinter szobáin kívül nem is létezik világ, sőt, sokszor maga a szoba sem létezik a valóságban, egyes szereplők pedig csak a psziché (lélek) kivetülései.”

Lehetséges megoldások:

Szerző utasítása	Amit láttunk
<i>hatalmas szoba</i>	<i>icipici lyukszerű szoba</i>
<i>jobbra hátul bejárati ajtó</i>	<i>szembe hátul egy ajtó: a hazatérők innen érkeznek</i>
<i>jobbra ablak</i>	<i>balra másik ajtó a konyha felé, itt távozik, aki csak egyszerűen az utcára megy, ablak nincs</i>
<i>kisasztalok, székek, kanapé, kredenc, tükör, lemezjátszós rádió, előszoba</i>	<i>ezek mind nincsenek</i>
<i>2 jókora fotel</i>	<i>1 rozoga fotel, inkább karosszék</i>
<i>lépcső</i>	<i>van és alatta Sam lyukja, mint egy kutyaól</i>
<i>boltívvel is hangsúlyozott tágasság</i>	<i>kicsi, szűk tér, rossz megvilágítás, villanykörték</i>
<i>egyéb dekoráció nincs írva</i>	<i>a konyába vezető ajtó fölött óriási bikafej, a lépcsőfordulóban bokszsák</i>

Néhány példa: a szűk tér jelezheti a beszűkült tudatot, a szűkös életlehetőségeket, a kitörés lehetetlenségét; a bikafej férfiassági szimbólum, Ruth csókolgatja is; az egyetlen karosszék hatalmi jelvény, trónus, amibe csak Max ülhet, a többiek állnak vagy a lépcsőn ülnek, Joey lóg, Ruth először a karfára ül, majd átveszi ezt a helyet a darab végén; minden nagyon szegényes, lepukkant, mint a lelkiviláguk, az érzelmeik, a kommunikációjuk; Ruth külsejében is átváltozik, levetkőzi a társasági konvenciókat, ezzel párhuzamosan a ruháit is, a frizuráját is „romlottabbra” cseréli; a darab szerzői utasításaiban Lenny és Joey is öltönyben, zakóban jelennek meg, itt slampos, igénytelen a külsejük; Max botja is uralmi jelkép, jogar, amire nincs is igazán szüksége, a lépcsőn nélküle megy föl stb.

5. feladat: Hatalmi játszmák

- a) Térképezzétek föl, ki milyen alá- és fölérendeltségi viszonyok vannak a szereplők között! Próbáljátok lerajzolni a kapcsolati hálót!

- b) A ráhangoló órán olvasott párbeszéd Max és Lenny között hogyan valósult meg a színpadon? Mit árul el ez kettejük viszonyáról?
- c) Értelmezzétek az alábbi olvasói véleményt! (moly.hu) És keressetek példákat az előadásból az alátámasztására!

„... a darabot úgy olvastam, mintha pár ember hétköznapi semmiségekről csacsogna. Valóban, a legtöbb darabja végig ilyen, sűrűn megszórva szünetekkel meg hezitációkkal, néha pedig furcsa, oda nem illő megjegyzésekkel, egymásnak ellentmondó emlékekkel, abszurd mozzanatokkal. A végén pedig történik valami, amitől az olvasónak eláll a lélegzete, és amitől átértékeli az egészet. Én úgy értékeltem át, hogy rájöttem, a beszéden van a hangsúly, amivel a szereplők egymás hatalmi helyzetét akarják befolyásolni: mikor **A** hellyel kínálja **B**-t, **B** azért nem ül le, mert nem akarja, hogy más mondja meg, mit csináljon (mint a viccben: „Érezze jól magát!” – „Ne mondja meg mit csináljak!”); mikor **A** újra és újra ugyanazt a kérdést teszi fel **B**-nek, nem azért van, mert **A** gyengeelméjű: nem is kíváncsi a válaszra, csak azt akarja **B**-be sulykolni, hogy ő az, aki kérdez, aki irányít.”

Lehetséges megoldások:

A mások fölötti, családon belüli uralom a tét végig. Ezt archetipikus helyzetek és szereplők ill. viszonyok mutatják be. A mesebeli 3 fiú 1 nőért küzd, a legnagyobbnak sikerül először, a középsőé lesz végül, a legkisebb a pancser. Mac, Max, Sam és Jessie sorsa ismétlődik meg Teddy, Lenny, Joey és Ruth sorsában némi variációval: Mac az első apa, aki aztán kilép, eltűnik (Teddy), Max az agresszív családfenntartó, aki megnyeri a nőt (Lenny), Sam a lúzer, a vesztes, akinek nem sikerül a nőt megszerezni, bár van rá lehetősége (Joey). Teddy 3 fia azt sejteti, hogy ez örökké így marad, ezek a lehetséges kényszerpályák vannak.

6. feladat: Szünetek, csöndek

Hogyan használta ki a rendezés a szerzői utasításban található szüneteket, csöndeket? Mi történt a színpadon ezekben? Idézzetek föl egy számotokra érdekes jelenetet, és írjátok le, mi volt ott a csöndek szerepe!

Lehetséges megoldások: A szünetekbe akciókat lehet rendezni, amik értelmezik az elhangzott szöveget. Példa erre Sam és Max reggeli veszekedése, ami az előadásban verekedéssé fajul. A szövegből következhet egy ilyen összecsapás, megmutatja a Max és Sam közötti viszonyt. Sőt, a szöveget, főként Max szavait ironizálva át is értelmezi itt az akció: azt mondja, hogy ne nehezteljen rá, miközben veri.

A reflektáló feladat előtt, ha szükséges, visszatérhetünk néhány kevésbé érthető momentumra, pl. a táblán szereplő kérdésekre. Fontos, hogy kiderüljön a tanulók számára, hogy sokféleképpen lehet értelmezni a darabot, és nincs egyetlen igazság, és az sem baj, ha nem teljesen világos minden, hiszen az életben, a kapcsolatokban sem világos mindig minden, és az élet is telve van ambivalenciával.

7. feladat: Reflektálás

a) Írás saját magam számára technikával írd véleményed a darabról! Bármit megfogalmazhatsz, ami csak kikívánczolt belőled, lényeg, hogy írd le minden gondolatodat, érzelmedet, indulatodat az előadással és/vagy a benne ábrázolt helyzetekkel, viszonyokkal kapcsolatban. 8-10 percig megállás nélkül írd, nem számít a megfogalmazás módja és a helyesírás sem!

vagy

b) Írd ajánlást (recenziót) vagy kritikát egy lapba az előadásról!

Megoldás:

Az a) feladatot nehezen fogalmazóknak lehet adni fogalmazási gyakorlófeladatnak. Minél több kétséget, értelmezési nehézséget ír le a tanuló, annál jobb, mert ez bizonyítja, hogy dolgozott a mű befogadásán. Fontos, hogy tényleg ne értékelje a tanár nyelvi és logikai szempontból a teljesítményt, hogy a szabad gondolatáramlásra lehetőség legyen.

A b) feladat komoly fogalmazási feladat, a recenzió lehet szubjektívebb, a kritikában igényes szövegben megfogalmazott, viszonylag koherens értelmezést várhatunk el. Minden segítséget használhasson hozzá a tanuló, ha lehet.